

گویش ((گلین قیه))

یا

هرزندی

گرد آورده یحیی ذکا

تهران - ۱۳۳۶

پیشه گفتار

پس از چاپ و انتشار «گوش کرینگان» چون در آن کتابچه از گوش «هرزندی» - که هنوز در برخی از دیه‌های آذربایجان بدان سخن می‌گویند - نامی برده شده بود، کسانی از خوانندگان در آن هنگام - از دور و نزدیک - پرسشهایی کرده و آگاهی‌های بیشتری درباره‌ی آن خواسته بودند .

چون برای نویسنده نشدنی بود که با گفتگوی نامه نویسی بیکایک آنان پاسخ کافی داده ، زمینه سخن را از هر باره روشن نماید ، و از سوی دیگر در آن هنگام خود نیز از این گوش جز آگاهیهای اندک و پراکنده چیزی در دست نداشت ، از اینرو در تابستان سال ۱۳۳۳ که سفری بزادگاه خود تبریز کرد ، بر آن شد که سری نیز به دیه «گلین قیه» که امروز مرکز این گوش است بزند ، تا از نزدیک با مردم آنجا آشنا گردیده و از این گوش آنچه بدست می‌آورد دفتری پدید آورده در پاسخ پرسندگان بچاپ رساند .

خوشبختانه این کار با کامیابی بانجام رسید^۱ و نویسنده توانست در زمان کوتاهی ، مقداری ازواژه‌ها و جمله‌های هرزندی را مطابق روشی که در کتاب «گوشهای وفس و آشتیان و تفرش» بکار رفته یاد داشت و گرد - آوری کند .

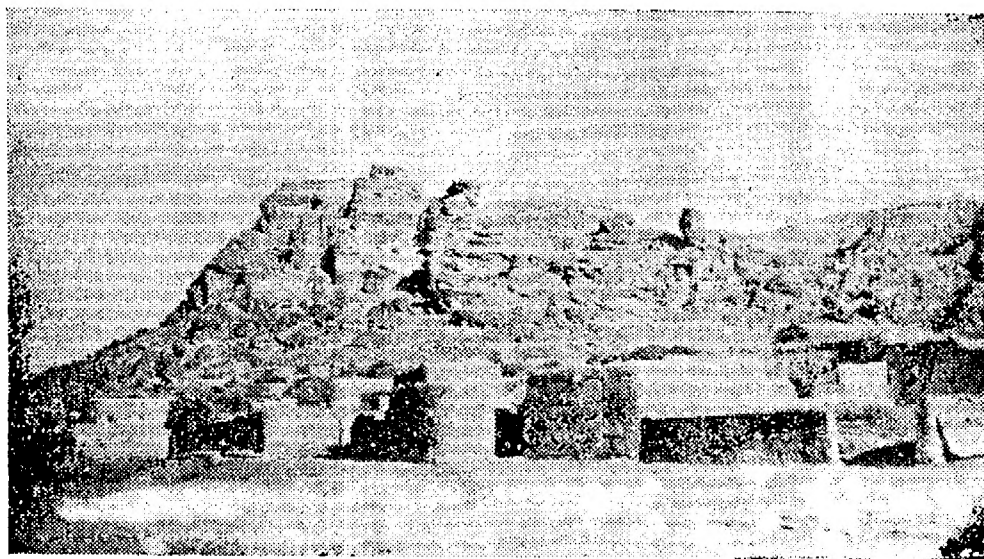
از سوی دیگر نویسنده سپس آگاه گردید که خوشبختانه در این راه که گام برداشته تنها نیست و کسان دیگری از دانشوران گرامی همچون : آقای دکتر صادق کیا استاد دانشکده ادبیات تهران ، آقای دکتر ماهیار نوایی استاد دانشکده ادبیات تبریز ، آقای منوچهر مرتضوی معلم دانشکده

۱ - در اینجا نویسنده بر خود واجب میدانده که از آقای صمد بینا که یکی از مالکین آن دیه می‌باشند و در اقامت چند روزه نویسنده در آن دیه از هیچگونه مهمان نوازی فروگذار نکردند سپاسگزاری نماید .

ادبیات تبریز و آقای عبدالعلی کارنگ دبیر دانشسرای مقدماتی تبریز^۱ و چند تن دیگر در پیرامون این گویش بکوششهایی برخاسته و نوشته هایی فراهم آورده اند که با دلبستگی فراوان منتظریم با چاپ و انتشار آنها گامهای بلند و سودمندی در راه شناسایی گویشهای آذربایجان برداشته شود و خواستاران این زمینه ها نیز از نتیجه ی پژوهشهای ایشان بهره مند گردند .

«گلین قیه» (Galín - q'aya) یکی از دیه های دهستان هرزندات و جزو بخش زنوز شهرستان مرند است .
این دهکده در پایان پهنای دشت همواری واقع شده که از سوی شمال تپه یی کما بیش بلند و دارای تخته سنگهای بزرگ که در حال فرو ریختن است، آنرا بزیرسایه خود گرفته است .

منظره یی از گلین قیه از سوی شرق

۱- آقای عبدالعلی کارنگ چندی پیش کتاب خود را بنام «تاتی و هرزنی» بهمت دوست دانش دوست ما آقای اسماعیل واعظ پور در تبریز چاپ رسانیده اند که از نوشته های پرارج و سودمند در زمینه گویشهای آذربایجان می باشد . ما با سپاسگزاری وارج - شناسی از کوششهای ایشان مطالعه این کتاب را بخوانندگان سفارش می کنیم .

جمعیت دیه در حدود سیصد خانوار و نزدیک بدو هزار و پانصد نفر می باشد آب آن از کاریز و محصولاتش گندم و جو و نخود و اندکی نیز سر - درختی است . مردان دیه بکشاوری و گله داری پرداخته ، زنان شان با بافتن کلیم و جوراب و عرقچین و مالیدن نم در روز میگذرانند . مردم گلین قیه از نظر پا کنهادی و راستگویی در میان دهنشینان

کوشه بی از ده کلین قیه از سوی جنوب

آذربایجان انگشته نمایند و میتوان گفت بر استی، نگهدارنده و وارث وفادار زبان و خویهای پاک نیاکان پا کزبان و پاکدل خود می باشند . گلین قیه بی ها در باره ی سابقه خود معتقدند که از طالشند و نزدیک

به صد و هشتاد سال پیش از مردم هرزند کهن بریده بدشت سرازیر شده در بن این کوه نشمین گرفته اند. و در باره معنی نام دیه خود میگویند ترکیست و در اصل «گلن قهیه» (galan-q'aya) بمعنی «صخره‌ی آیان» (فرود آینده) بوده. برخی نیز میگویند در دل کوه غاریست که در آن پیکر سنگ شده عروسی که کودکی در آغوش دارد دیده میشود و همین جهت است که آن دیه را بترکی «گلین قیه» یعنی «صخره‌ی عروس» نامیده اند. گویش گلین قیه یا هرزندی با گویشهای حسنود و دیزمار در پاره‌ی واژه‌ها و قاعده‌های دستوری و تبدیل حرفها و صداها جداییهایی دارد و بیشتر گمان ما بر اینست که این گویش به نیمزبان آذری یعنی زبای کهن آذربایجان نزدیکتر از دیگر گویشهاست و در این، واژه‌های کهن باستانی بیشتر از گویشهای دیزمار و خلخال و حسنود دیده میشود چنانکه شادروان کسروی نیز در کتاب زبان آذری همین عقیده را تأیید کرده است.

مرکز اصلی این گویش نخست همان هرزند کهن بوده ولی کنون آشنایان بآن در دیه گلین قیه بیش از هرزند است. گذشته از این دودیه، مردم دیه‌های عریان تپه، قره بولاغ، بابر، قشلاق، دیزج قربان، قره گز و پیراسحق نیز سابقاً با این گویش گفتگو میکرده اند ولی اکنون همگی آنرا فراموش کرده بترکی آذربایجانی سخن میگویند.

تهران - هشتم اردیبهشت ۱۳۳۵

یحیی ذکاء

کلید الفبای لاتین

حروف صدا دار

o = ا'	e = اِ	a = اَ
i = ای	u = او	ā = آ
6 = نوعی سکون	ü = ا'و	ö = ا'

(مانند فرانسه)

حروف بیصدا

c = ج	t = ت	p = پ	b = ب
r = ر	d = د	x = خ	ç = چ
g = ش	s = س	j = ژ	z = ز
k = ک	q' = ق	f = ف	q = غ
n = ن	m = م	l = ل	g = گ
y = ی	h = ه	v = و	

توضیح: صدای «ج» و «ك» و «گ» همچنانکه در زبان تبریزیان بکار می‌رود با انواع مختلف تلفظ می‌شود ولی بعلمت موجود نبودن نشانه مخصوص در حروف لاتین از جدا کردن آنها صرف نظر شده است. و نیز صدای «ü» «ö» و «6» نظیر معادل آنها در زبان ترکی آذربایجانی است.

واژه‌نامه

کور کن - kûrakan : داماد .	آ - âtâ : پدر
بجنوخ - böcönox : باجناق .	دد - dada : مادر
بلز - bölöz : جاری .	برد - bô:ör : برادر
گونی - günü : هوو .	هو - höv : خواهر
قین آنا - q'eyn âtâ : پدرزن	زره - zöra : پسر
قین آنا - q'eyn ânâ : مادرزن	کینه - kina : دختر
سر - sar : سر .	نو - navö : نوه
کله - kalla : کله .	زری نویجه - zöray navayca : نتیجه
چوش - ços : چشم .	هلتل - höltöl : بچه
کیر پیک - kirpik : کیرپیک - kiprik :	بب - böbö : پدر بزرگ
مژه .	کالادد - kâlâ dada : مادر بزرگ
قاش - q'âs : ابرو .	امو - amü : عمو
چهر - çöhör : پیشانی .	ماما - mâmâ : عمه
گوش - güş : گوش .	دایی - dâyi : دایی
ون - vene : بینی .	دای زره - dâi zöra : پسر دایی
دوداخ - dodâx : لب .	خالا - xâlâ : خاله
گو - gav : دهان .	مرت - mert : مرد
داموخ (غ) - dâmux(q) : کام .	ین - yan : زن
لو . زوهون - lev;zuhun : زبان (۱) .	مرت - mert : شوهر
دوندون - dundun : دندان .	ویی - veyi : عروس
چونا - çunâ : زنخ .	ویره - veyra : عروسی
ریش - riş : ریش .	

۱ - لو : زبان گوشتی ، زوهون : زبان سخن گفتن .

- دیم - dim : روی .
 بڭ - b6q : سبیل .
 مو - mü : مو .
 ساچ - sâc : گیس .
 ککول - kökül ، برچک - berçık .
 کا کل .
 زلف - zelf ، تل - tel : زلف .
 گیری - giri : گردن .
 سینه - sina : سینه .
 گد - gad : شکم .
 نوه - növa : ناف .
 رورا - rurâ : روده .
 جییر - ciyar : جگر .
 دل - del : دل .
 بیرہ - böyrah ، قولبا - q'olbâ : قلوہ .
 دالاخ - dâlâx : سپرز .
 کم - kam : کمر .
 دوست - dost : دست .
 آلینگہ - âlinga : بازو .
 درسک - dersay(k) : آرنج .
 بیلک - bilay(k) : مچ .
 مین - min : کف دست .
 انگوشته - öngüşta : انگشت .
 سرہ انگوشه - sara öngüşta ،
 ... kâlâ : شست .
 درناخ (غ) - dörnâx(q) : ناخن .
 ینگ - yeng : پا .
 بود - bud : ران .
 زوہونا - zuhunâ : زانو .
 لوله - lûla : ساق پا .
 پاچه - poça : پاچه .
 چڭ - ç6q : توپوخ - tobbux :
 قوزک پا (قاپ) .
 دابان - dâbân : پاشنه .
 ینگہ دیم - yenge dim : روی پا .
 ینگہ یری - yenge yarey : کف پا .
 پوست - püst : پوست .
 گوژد - güjd : گوشت .
 پیی - piy : پیہ .
 دامار - dâmâr : رگ .
 وون - vun : خون .
 اوراخ (غ) - orâx : عرق .
 چومون - çümün : شاش .
 گو - gü : گہ .
 قی رت - gayrôte : قی کردن .
 ون تر - vene t6r ، ون اوی - vene
 övey : آب بینی .
 سلفہ - selfa : سرفہ .
 ششسته - ş(ş)neste : عطسه .
 گاودر - gâvd6r : دهن درہ .
 کون - gun : جان .
 گون - gun : تن .
 خویہ - xoya : تخم (خایہ) .
 اوسب - osb : اسب .
 هر - har : خر .
 سپیہ - sipa : کرہ .
 ایسورلخ سپیہ - isorl6x... : کرہ
 الاغ یکسالہ .
 قاتر - q'ât6r : قاطر .

- اسبا - 6sbâ : سگ .
کتوله - kötülâ : توله .
کت - kete : گربه .
مورا - morâ : موش .
دوه - dava : شتر .
نره دوه - nera-dava : شتر نر .
مره دوه - möra-dava : شتر ماده .
کشک - kossak : دوه بالا - dava
bâlâ : بچه شتر .
جوهول نره دوه - cohül neradava :
شتر نر جوان .
جوهول مره دو « möra »
شتر ماده جوان
دوه پنشت - dava penesté : شتر
سواری .
مره ی - mörayö : گاو (ماده) .
گوک - güg : گوساله .
جوهوله مره ی - cohüla ... : گاو
جوان
پاس - päs : گوسفند .
مره پاس - möra-päs : میش .
وره - vara : بره .
تخلی - t6xli : تقلی .
شیشی - şigay(k) : شیشک .
بز - bez : بز
اوولاخ - owlâx : بزغاله .
توشگه - üşga : بزغاله یکساله .
نچیر (نخجیر) - ne çir : آهو .
هر اوش - harüüs : خرگوش
دونوز - domuz : خوک .
- گابان - gâbân : گراز .
وورگ - vorg : گرگ .
ایی - öyi : خرس .
رو - röy-röy : (فراموش شده)
تلکی - telki : روباه .
شیر - şir : شیر .
پلنگ - palöng : پلنگ .
پوشما - peşmâ : پشم .
چورم - çorm : چرم .
دومله - dümala : دم .
دومه - düma : دنبه .
در ناغ (خ) - dörnâq(x) : سم
سل - sel : پهن تر .
پهن - pehin : پهن خشک .
پوفلک - püflak : شاشدان .
کهن - köhan : کوهان .
پالون - pâlön : پالان .
جلو - celöv : افسار .
مهتر - mehtar : مهتر .
شوهونا - şuhunâ : چوپان .
اوهور - ohor : اوخور - oxor :
آخور .
پی - pöyö : طویله .
سیین - siyen : تیاله .
کورک - kork : مرغ .
کله بر - kalabör : خروس .
جوجه - cüca : جوجه .
کفدر - köfdör : کبوتر چاهی .
باهو - yâhu : کبوتر .

ی-وپرغ - yoproq : برگ .
 ول - vel : گل .
 سیوت - söyüt : بید .
 نوربند - norband : نارون .
 چینر - çinor : چنار .
 سرو - sarv : سرو .
 نیوه - niva : میوه .
 مو - mev : مو .
 راز - râz : باغ .
 نیوه راز - niva-râz : باغ میوه .
 سو - sev : سیب .
 آرموت - ârmüt : گلابی .
 آلو - âlu : آلو .
 قسی - q6si : زردالو .
 گیلانر - gilânör : آبالو .
 شافدالو - şâfdâlu : شفتالو .
 هولی - hûli : هلو .
 اوزم - üzem : انگور .
 جوز - cavez : گردو .
 فندخ - f6nd6x : فندق .
 پوسته - püsta : پسته .
 بادوم - bâdom : بادام .
 بادام راز - bâdom râz ، بادوم موغون -
 bâdommuqun : بادامستان .
 سنجر - sencer : سنجد .
 یمی شان - yemişân : زالزالک .
 اوستا - ostâ ، چورده - çaverda :
 هسته .
 کول - kol : بوته .

یرش (چ) - (ç) yaraş : کبک .
 قل - q'alö : کلاغ .
 سرچه - serça : گنجشک .
 سفرچین - s6q6rçin : سار .
 چو هته کرداندا - çuhuna ،
 kördândâ : دارکوب .
 پیو - p6bbu : هدهد .
 قنوت - q'anot : بال .
 لک - lelak(y) : پر .
 اوه - ova : تخم مرغ .
 بیقوش - bayq'uş : جغد .
 مرچک - merçak(y) : مگس .
 منغ منغ - m6qm6q : پشه .
 بیره - bira : کیک .
 کنه - (g)kana : کنه .
 جه جی - ceci : ساس .
 اسبژ - esbej : شپش .
 رشک - r6şk : رشک .
 سیم - sim : رسن .
 چه کوتجه - çakütca : ملخ .
 کرم - kerm : کرم .
 مور - mor : مار .
 قورباغا - q'6rbâqâ : قورباغه .
 کس - kasö : لاک پشت .
 پسن کل - pesankölö : جعل .
 چو - çu : درخت .
 چپ - çöp : چوب .
 شوخا - şoxâ : شاخه .
 یورپووغ - yorpoq ،

ول - völ : خرمن کوب سنگی .
 هیش - hiš : خیش .
 یو - yev : یوغ .
 یوه بوند - yeva bund ، سرمه :
 serma : چرم یوغ .
 سر سوو - sara söv : ماله تخته یی .
 شوشولقا - šošolq'â , šâšâlq'â :
 چهارشاخ .
 گت - get : جفت (درشخم) .
 اورار - orâr : آسیاب .
 دوستور - dostor : آسیاب دستی .
 رشبیر (رنجیر) - rašbar : رعیت .
 زمی - zami : زمین .
 خوک - xok : خاک .
 توز - toz : گرد .
 سنگ - sôq : سنگ .
 کالاسنگ - kâlâ sôq : سنگ بزرگ .
 ودیسه سنگ - vediya sôq : سنگ
 کوچک .
 قوم - q'um : ریگ .
 چانقل : çânq'öl ، چونگول - çongol :
 شن .
 کو - kü : کوه .
 توپو - topo : تپه .
 دره - döra : دره .
 هر - hör : دشت .
 همبر - hambör : هامون ، هموار .
 ره - rö : راه .
 جده - cöda : جاده .

قجله قرا - q'acalaq'ôrâ : کالک .
 قارپوز - q'ârpuz : هندوانه .
 خییار - xiyâr : خیار .
 کدو - kadu : کدو .
 پخله - paxla : باقلا .
 ماش - mâš : ماش .
 مرجومک - marcümak(y) : عدس .
 نهر - neher : نخود .
 برش (ج) - bereš (ê) : برنج .
 گوندوم - gundom : گندم .
 یو - yav : جو .
 سالخم - sâl{x}m : خوشه .
 یونجا - yoncâ : یونجه .
 چیمن - çimön : چمن .
 ارون - örun : گرمسیر .
 کو، ییلوخ - kü,yeylux : سردسیر .
 چوشما - çoşmâ : چشمه .
 کهریز - kahriz : قنات .
 جو - cü : جو .
 کوردو - kôrdo : کرت .
 دم - dem : دیم .
 گل - göl : استخر .
 بیچین - biçin : درو .
 چیره - çire : درو کردن .
 خورمون - xormon : خرمن .
 اوراخ - orâx : داس بزرگ .
 مونگولو - mongolo : داس کوچک .
 گوووهن - govohen : گاواهن .
 جورجور - corcor : خرمن کوب .

او- öv : آب .	سوب - süb : صبح .
ووشت - včšt : رودخانه .	نیمرو- nimru : ظهر .
وهور- vohor : برف .	شونگوم - šungum : عصر .
وردون - vorun : باران .	شرق : - -
بولوت - bulut : ابر .	غرب : - -
ور- vör : باد .	شومال - gumâle : شمال .
اتش - otaš : آتش .	قیبله - q'ibla : جنوب .
اسن - ösön : آهن .	کر- kar : خانه .
مس - mes : مس .	هیت - hay öt : حیاط .
اسمون - osmun : آسمان .	ایمرت - imöröt : عمارت .
روژ- ruj : خورشید .	موغون (مکان ؟) - muqun : جا .
اشمه - öšma : ماه .	اوتاخ (غ) - otâq(x) : اطاق .
اشمه شو - öšma-šav : شب مهتاب .	بر- bar : در .
اولدوز- ulduz : ستاره .	زهرت - zöhör : دیوار .
رو- ru : روز .	پنجرو- pöncörö : پنجره .
شو- šav : شب .	شوشه - šüša : شیشه .
سور- sor : سال .	درجه - darca : دریچه .
اوسو- oso : الان .	« : طاوچه .
امرو- emru : امروز .	هنه - hena : سوراخ .
زیر- zir : دیروز .	سکو- sökü : سکو .
پری - pari : پریروز .	ایستون- istun : ستون .
پروری - parvari : پس پریروز .	در- dör : تیر .
اوهرو- ohro : فردا .	بونه یری - buneyarey : سقف .
پاش اوهرو- pâš ohro : پس فردا .	بون - bun : بام .
پش دنی - pašdani : پسین فردا .	پیمله کون - pillakun : پلکان .
اوهروشو- ohrošiv : فرداشب .	از رون - ö/örün(d) : هره .
امسور- emsor : امسال .	نردوون - nördövon : نردبان .
پر - pör : پارسال (پار- پارینه) .	نوودون - novdun : ناودان .
آماراسور- âmarâ sor : سال آینده .	هووز- hövüz : حوض .

لہف - lehef : لحاف .	لولوک - lülük(y) : لوله .
بلش - bölös : بالش .	نی - ney : نی .
نمر - namar : نمد .	هموم - hamum : حمام .
پلز - palöz : گلیم .	دول - dül : سطل .
گزه - geze : جارو .	کالا همبه - kâlâ hembra : کوزه
هورده - horde : غذا .	بزرگ .
نهر - nöhöör : ناھار .	ودههمبه - vede hembra : کوزه
= = شام .	کوچک .
نون - nun : نان .	سور - savara : سبد .
= = خمیر .	مژمین - möjmöyin : سینی .
نمک - namök : نمک .	قلبیر - q'albir : غربال .
اوش - os : آش .	شاتارا - şâtârâ : کم .
کژمژ - kejmej : کشمکش .	ساتل - şâtöl : دیگ .
مت - mat : دوشاب .	چرن - çörnö : دیزی .
شرپ - şaröp : شراب .	= = : سه پایه .
شت - şet : شیر .	کوره - küra : کوره .
خامو - xâmo : خامه .	اوجاخ - ocâx : اجاق .
کر - körö : کره .	تنو - tanü : تنور .
روغان - roqân : روغن .	ایزم - izem : هیزم .
پنیر - penir : پنیر .	کمور - kömür : ذغال .
مست - möst : ماست .	قور - q'or : جرقه .
دو - dü : دوغ .	توستی - tüssi : دود .
قوروت - qurut : کشک .	دود - düd : دوده .
تم - tam : طعم .	الونچ - ölüne : خاکستر .
دشد - daşde : درد .	ماش - mâşâ : انبر .
برمسده - bermesde : گریه .	چر - çörö : چراغ .
زارسد - zâresde : زاری .	شام - şâm : شمع .
عزو - azöw : عزا .	الوو - alow : شعله .
افت - aföt : آفت .	دشی - döşay(k) : دشک .
یارا - yârâ : زخم .	

- پوندامسده - pundâm6sda : ورم .
 سرده‌یه - saradaya : سردرد .
 گده‌یه - gada daya : دردشکم .
 چیچک - çiçak : آبله .
 درمون - dörmun : درمان .
 دو - davö : دوا .
 الت - ölat : رخت .
 شیی - şeyi : پیراهن .
 شلور - şlvör : شلوار .
 جوراب - corâb : جوراب .
 کل - kö'ö : کلاه .
 چست - ç6st : کفش .
 گیوه - giva : گیوه .
 یوخو - yoxo : یخه .
 = = جیب .
 دوستو - dosto : آلینگه - âlinga :
 آستین .
 کشه - kaşa . دامن .
 اوسدور - osdor : آستر .
 پونبا - punbâ : پنبه .
 پرچ - pörçö : پارچه .
 هل - halö : کرباس .
 دورزان - dorzân : سوزن .
 تیل - til : نخ .
 ترسیجیم - ter,sicim : ریسمان .
 تنف - tönöf : طناب .
 بولولقی - bololqey : تار .
 آلقاج - âlq'âc : بود .
 نجر - nöccör : نجار .
 کرکی - körki : تیشه .
 میشار - mişâr : اره بزرگ .
 بغچی - b6qçi : اره کوچک .
 مقاب - maq'q'âb : مته .
 مخ - m6x : میخ .
 توخده - toxda : تخت .
 بت - böltö : تبر .
 مله - möla : ماله .
 بور - bor : بیل .
 لهم - lehm : گل .
 سوووخ - suvox : کاه گل .
 خوم کرپیچ - xumökarpic : خشت
 خام .
 پوتا کرپیچ - potâ karpic : آجر پخته .
 گژ - gaj : گچ .
 اھک - öhök : آھک .
 خوی - xuqe, xuyö : خدا .
 دو - davö : دعا .
 نیفرین - nifrin : نفرین .
 نماز - namöz : نماز .
 روژا - rujâ : روزه .
 دوست - düst : دوست .
 دشمون - desmun : دشمن .
 بد - bad : فحش .
 هونگیری - hungiri : دعوا .
 قوناخ (غ) : q'unâx(q) : مهمان .
 شیکرچی - şikö:çi : شکارچی .
 جندک - candak : لاشه .

گور - güir : قبر .
 تی تی - titi : تیغ (خار)
 زنجیر - zöncir : زنجیر .
 هییه - hiya : پارو .
 سس - sas : آواز .
 هاوار - hâvâr : فریاد .
 فرمون - formun : فرمان .
 هویه - hüya : بازی .
 چودور - çodor : چادر .
 سو - söv : سایه .
 همسله - hömsöla : همسایه .
 رونک - runk : رنگ .
 گیند - gind : بو .
 پول - pül : پول .
 هزی ، چورا مراندا - hözi (y) ,
 çorâ mörândâ : گدا .
 الچی - ölei : پیمانه .
 گز - gaz : ذرع .
 مشت - meş(d) : مشت .
 بر - bôr : بار .
 تکون - tekun : دکان .
 نوچی - nunçi : نانوا .
 قسب - q'asöb : قصاب .
 خوت - xut : خط .
 نوغت - nuqat : نقطه .
 دندوک - dendük : تک (نوک) .
 بن : ben : بیخ .
 هود - hod : حد .

ساخت - sâxt : سخت .	کورد - kürd : کند .
سست - sest : شل .	درز - döröz : دراز .
نورم - norm : نرم .	گوده - güda : کوتاه .
اونداخون - undâxun : خسته .	تونگ - tüng : تنگ .
ناخوش - nâxcê : بیمار .	فهل - fahal : پهن .
تومبول - tumbul : تنبل .	دور - dūr : دور .
یکه - yaka : تنها .	پورون - porun : نزدیک .
برور - baravör : آبتن (بارور) .	رو - rav : زود .
استرون - estervan : نازا .	ین - yen : کم .
خراب - xaröb : خراب .	پید - peydö : پیدا .
ابت - aböt : آباد .	هون - hun : خواب .
بھ - löhö : گران بها .	بهشته - behesta : بیدار .
اوجوز - ucüz : ارزان .	توخ - tux : سیر .
مفده - mefda : مفت .	ت شیر - töšir : تشنه .
زده - zeda : بیشتر .	خوش - xoš : خوش .
پر - pör : پر .	خوم - xum : خام .
سری (پراری - sarey) parari :	پوتا - potâ : پخته .
سرا زیر .	کهنه - kahna : کهنه .
(پرپه - parpe : سربالا .	برت - baröt : بیات .
قارشو - q'âršu : جلو (پیش) .	سور - sūr : شور .
پش - paš : عقب .	شیرین - širin : شیرین .
اسبی - esbi : سفید .	روغانن - roqânôn : چرب .
سوی - süyö : سیاه .	تل - tel : تلخ .
زورت - zort : زرد .	تند - tend : تند .
یشل - yöšöl : سبز .	ترش - t6rš : ترش .
اوبی - obi : آبی .	سورت - sort : سرد .
کوی - kövi : کبود .	گورم - gorm : گرم .
قرمزی - q'ormâzi : سرخ .	سرین - sarin : خنک .
بنوشه - banövša : بنفش .	ایلخ - il6x : ولرم .

نوو - nov : نه .
 دو - do : ده .
 دو هو - ای - dohe-i : یازده .
 دو - هو - دو - doho-de : دوازده .
 دوهر - do-here : سیزده .
 دو هو چر - doho-çör : چهارده .
 دو هو پنج - doho-pinç : پانزده .
 دو هو شش - doho-şş : شانزده .
 دو هو فت - do-hoft : هفده .
 دو هشت - doh: şt : هجده .
 دو هو نوو - doho-nov : نوزده .
 ویست - vist : بیست .
 ویست ای - viste-i : بیست و یک .
 ویستد - viste de : بیست دو .
 سی ، ویستدو - si, vistedo : سی
 سی و یک : si-ve-i, viste-de-hoi
 سی و دو : sive - de, viste - doho - de
 سی و سه : sive - here, viste - dohere
 سی و سه
 چهل : çel, de vist
 چهل و یک : çel-e-i, de-vist-i
 چهل و دو : çel-e-de, de vist-de
 پنجاه : pincö, de-vist-do
 پنجاه و یک : pincö - rei, de-vist doho-i
 پنجاه و دو : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و سه : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و چهار : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و پنج : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و شش : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و هفت : pincö-re-de, de vist doho-de
 پنجاه و هشت : pincö-re-de, de vist doho-de

من - man : من .
 ت - te : تو .
 ا - a : او .
 آما - âmâ : ما .
 شما - sema : شما .
 آووی - âvoy : ایشان .
 چمن - çiman : مال من .
 اشت - çste : مال تو .
 جوی - اوی - avi, cavi : مال او .
 چاما - çâmâ : مال ما .
 شما - şma : مال شما .
 آوون ، جاوون - câvun, âvun : مال ایشان .
 چمیین - çameyin : مال من .
 اشتین - çsteyin : مال تو .
 اوکی - avi ki : مال او .
 چامیین - çameyin : مال ما .
 شمیین - şmeyin : مال شما .
 آوون کی - âvon ki : مال ایشان .
 ایشتن - istan : خود .
 همه - hamma : همه .
 هور - hor : هر .
 ☆☆☆
 ای - i : یک .
 د - de : دو .
 هر - here : سه .
 چ - çö : چهار .
 پنج - pinç : پنج .
 شوش - şş : شش .
 هو فت - hoft : هفت .
 هشت - haşt : هشت .

هشتصد : haš(t)-so,de-vist-vist
: nov-so,cele-pij -vist,de vist
-vij-vist نهصد

هزار : hazö

دوهزار : de-hazö

ده هزار : do-hazö

صد هزار so-hazö

هزارهزار (يك ميليون) : hazö-hazö

☆☆☆

آرتا، آرتدا - ârtâ,ârtâ : آرتجا .

انتا : 6ntâ : اينجا .

پرپه - parpe : بالا

برده - parare : پايين .

پير - yare : زير .

پش - peš : رو .

مهله - mahla : بيرون .

ايچري - ičari : درون .

مين - min : ميان .

کنر - hanör : کنار .

ان - en,în . (باياء مجهول) .

ا - a : آن (او) .

کرمين - keremin : کدام .

پشت - pešt : پشت .

پش - paš : پس .

کی - ki : کی (که) .

چه - če : چه .

قيی - q'eyi? : چرا ؟

چون - čün : برای .

کاو - kâvâ : کو .

هشت و يك : este-i,here-vist-i

هشت و دو : geste-de,here-vist-de

هفتاد : hafdö,here-vist-do

هفتاد و يك : hafdö-re-i,here vist-doho-i

هفتاد و دو

hofdö-re-de,here vist - doho

هفتاد و دو : de

هشتاد : hašdö, čö-vist

هشتاد و يك : hašdö-re-i,čövist-i

هشتاد و دو : hašdö-re-here, čö vist-here

هشتاد و سه

نود : nâvor,čö-vist-do

نود و يك : nâvo-re-i, čö-vist doho-i

نود و دو

nâvo-re-hoft,čövist do-hoft

نود و هفت

صد : so,pij -vist

صد و يك : se-vo-i,pij vist-i

صد و دو : so-ve-do,pij-yist-do

صد و سه : se-ve-doho-i,pij vist-doho-i

صد و يازده

دويست : de-so,dovist

دويست و يك : deso-i,do-vist-i

دويست و دو : here-so,do-ho-pij-vist

دويست و سه : čö-so,vist-vist

دويست و چهارصد : pij-so,viste-pij-vist

دويست و پنجاه : sos - so,si - vist,viste -do vist

هشتصد

هشتصد و يك : hof(t)-so,sive-pij-vist

اوشیرجه - oširca : شنید .
 گیت کورده - gitkorde : بوئیدن .
 گیت که - git ka : بیو .
 گیت کورجا - git korcâ : بویید .
 هورده - horde : خوردن .
 هن - han : بخور .
 هورجا - horcâ : خورد .
 ینجیره - vencire : آشامیدن .
 ینج - yenc : بیاشام .
 ینجیرجه - yencirca : آشامید .
 گۆسته - göveste : جویدن .
 یو - yöv : بجو .
 یووسجه - yövusca : جوید .
 برنتری - b6rn6narey : بلعیدن .
 « « بیلع .
 بررجه ار - b6r6rca-are : بلعید .
 اسبیره - esbire : مکیدن .
 اسبیر - esbir : بمک .
 اسبیرجه - esbirca : مکید .
 سرسته - s6r6ste : خندیدن .
 سر - s6r : بخند .
 سرسدا - s6rsdâ : خندید .
 برمسده - beramesde : گریستن .
 برم - beram : بگری .
 برمسده - bermesda : گریست .
 هونده - hunde : خواندن .
 هون - hun : بخوان .
 هونجا - huncâ : خواند .
 زونوسده - zonusde : دانستن .
 زون - zun : دان .

کنتا - k6ntâ : کجا .
 چوت به - 6üt-be : چوت دهوه .
 6ütdahva : چند بار .
 ایه - aya : اگر .
 انی - ani : دیگر .
 ری - ri : از .
 منری - manri : ازمن .
 تهیری - teyiri : از تو .
 اویری - aviri : از او .
 سیز - siz : بی .
 هون - hun : با .
 نا - nâ : نه .
 چی نی ، نییه - 6ini,niya : نیست .
 کرنده ، کنده - karenda,kanda : درخانه .

☆☆☆

کورده - korde : کردن .
 کن ، که - kön-ka : بکن .
 کورجا - korcâ : کرد .
 اته - öte : گفتن .
 اسه - ösa : بگو .
 اتجه - ötca : گفت .
 نوریر - norayare : صدا کردن .
 نوریه - noraya : صدا کن .
 نوریرجه - norayarca : صدا کرد .
 وینده - vinde : دیدن .
 وین - vin : بین .
 وینجه - vinca : دید .
 اوشیره - 6ire : شنیدن .
 اوشناو - 66nâv : بشنو .

ووردورده - vordorde : ایستادن .

ونده - venda : بایست .

وردوروا - vordordâ : ایستاد .

شر - şere : رفتن .

شه - şe : رو .

شره - şera : رفت .

آماره - âmâre : آمدن .

بیری - biri : بیا .

آمارا - âmâra : آمد

نشده - neşde : نشستن .

نشی - neşi : بنشین .

نشده - neşda : نشست .

نشده دره - neşdedöre : نشانیدن .

در نشده - daneşde : بنشان .

درجه نشده - dörca neşde : نشاند .

ورته - verete : دویدن .

وریش - veriş : بدو .

ورته - vereta : دوید .

اربری - areb6ri : تاختن .

برنناره - b6rn6nare : تاز .

بریرحه اره - b6rirca are : تاخت

چور آماره - 6orâmâre : گشتن

چور بیری - 6or biri : گرد .

چور آمارا - 6or âmârâ : گشت

(گردید) .

نره - n6re : گذاشتن (نهادن) .

نه - na : بگذار .

نرجه - n6rca : گذاشت .

پوهوته - pohote : برداشتن .

بهین - peyen : بردار .

پوئوتجا - pe-ot-câ : برداشت .

زونوسجا - zunuscâ : دانست .

اوموته - ümüte : آموختن .

اوموژ - ümüj : آموز .

اوموتجا - ümütca : آموخت .

هشده - h6şde : خواستن .

هز - h6z : خواه .

هجه - h6şca : خواست .

بر - bere : بودن .

به - be : باش .

بره - bera : بود

مورده - morde : مردن .

مر - mar : میر .

موردا - mordâ : مرد .

کشده - keşde : کشتن .

کش - keş : کش

کشجه - keşca : کشت

خوشی کورده - (yâşca miş korde)

زیستن - xoşi korde

- - - - -

زی -

بیریا شامیش - bera yâşâmiş :

زیست .

زونده - zunde : زاییدن .

زون - zun : زای .

زونجا - zuncâ : زائید .

ههته - hete : خوابیدن .

هس - hes : بخواب .

ههته - heta : خوابید .

به ایشده - beışte(d) : برخاستن .

به اوپا - be upâ : برخیز .

به ایشده - beışda : برخاست .

کورجه پرت - korca-pörtö: انداخت.
 وورتدره - vortdöre: رها کردن.
 وورتده - vortda: رها کن.
 وورتدرجه - vortdörca: رها کرد.
 گنسه - genesde: افتادن.
 گن - gen = افت.
 گنسه - genesda = افتاد.
 ادره - ödöre: کندن.
 اده - öda: کن.
 ادرجه - ödörca: کند.
 قم کورد - q'am korde: ساختن.
 قم که - gamka = ساز.
 قم کورچا - gamkorcâ: ساخت.
 اورده - orde: آوردن.
 بهیه - beya(r): آر.
 اورجا - orcâ: آورد.
 رته - rôte: ریختن.
 ری - ri: ریز.
 رتجا - rôtca: ریخت.
 واشونده - vâšunde: پاشیدن.
 واشون - vašun: پاش.
 واشونجا - vašuncâ: پاشید.
 یره - yare: زدن.
 ین - yan: زن.
 یرجه - yarca: زد.
 لکریره - laker yare: لگد زدن.
 لکریه - laker ya (n): لگد زن.
 لکریرجه - laker yarca: لگدزد.
 یره بره - yare bere: جنگیدن (زد و خورد).

کوته - gote: گرفتن.
 گن - gen: بگیر.
 کوتجه - gotca: گرفت.
 آسدره - âsdare: ستاندن.
 آدا - âdâ: بستان.
 آدارجا - âdârcâ: ستاند.
 دره - döre: دادن.
 ده - da: بده.
 درجه - dörca: داد.
 برده - borde: بردن.
 بن، بشه - ban, baše: بر.
 بورجا - borcâ: برد.
 بسده - bôsdê: بستن.
 بیند - bind: بند.
 بسیجا - bôscâ: بست.
 اکورده - ökorde: باز کردن.
 اکه - öka: باز کن.
 اکورجا - ökorcâ: باز کرد.
 دره - döre: دریدن.
 درنن - dörnön: بدر.
 دریرجا - dörirca: درید.
 لورزسده - lorzôsdê: لورزیدن.
 لورزن - lorzôn: بلرز.
 لورزسدا - lorzôsdâ: لورزید.
 واشونده - vâšunde: تکاندن.
 واشون - vâšun: بتکان.
 واشونجا - vâšuncâ: تکاند.
 پرتیه کورده - pörte korde: انداختن.
 پرتیه که - pörte ka (ka-pörte): انداز.

به یرہ - be yara : بچنگ .	درجہ بری dörca beri : بریان کرد .
برہ یرہ - bera yara : جنگیدہ .	پوتہ - pote : پختن .
سسدہ - s6sde : شکستن .	پی - pay : پز .
سند - s6nd : بشکن .	پوتجا - potcâ : پخت .
سسدہ - s6sda : شکست (۱) .	شورہ - şüre : شستن .
دن تورہ - dan tore : خاراندن .	شور - şür : شوی .
« دانتورہ (?) : دانتوران .	شوربرجہ - şürirca : شست .
درجہ تورہ - dörca tore : خاراند .	نشونہ - nşune (f6sde) : کاشتن .
تورہ - tore : خاریدن .	نشون - neşun : بکار .
تورنن - torn6n : بخار .	نشونجا - neşuncâ : کاشت .
توربرجہ - torirca : خارید .	شوم یرہ - şumyare : شخم زدن .
ویدرہ - vidöre : فشردن .	شوم یہ şum ya(n) : شخم بز .
ویدہ - vida : بفشار .	شوم یرجہ - şum yarca : شخم زد .
ویدرجہ - vidörca : فشرد - فشارد .	چیرہ - çire : چیدن .
تشدہ - t6şde : تراشیدن .	چیرنن - çirn6n : چین .
تش - t6ş : تراش .	چیریرجہ - çirirca : چید .
توشجہ - t6şca : تراشید .	چردہ - çarde : چریدن .
برہ - b6re : بریدن .	چر - çar : بچر .
برنن - b6rn6n : بر .	چرجہ - çarca : چرید .
بریرجہ - b6rirca : برید .	چردرہ - çara d6re : چراندن .
امشدہ - öm6şde : بافتن .	دن چر - dan(da) çara : بچران .
امش - öm6ş : باف .	درجہ چر - dörca çara : چراند .
امشجہ - öm6şca : بافت .	ہہ کوردہ - ha korde : راندن .
ہل کوردہ - hal korde : لہ کردن .	ہہ کہ - haka : بران .
ہل کہ - hal ka : لہ کن .	ہہ کورجا - ha korcâ : راند .
ہل کورجہ - hal korca : لہ کرد .	اوویتہ - üvite : آویختن .
دام بری - damberi : بریان کردن .	اووژ - üvüj : آویز .
« « بریان کن .	اووتجہ - üvütca : آویخت .

۱ - سسجا ، s6scâ = شکانید .

گیر کورده - gir korde : غلطانیدن.

گیر که - gir ka : غلطان .

گیر کورجه - gir korcâ : غلطانیدن.

نوسته - naveste : جستن .

نو - nav : بجو .

نوسجه - navesca : جست .

وینده - vinde : پیدا کردن.

وین - vin : پیدا کن .

وینجه - vinca : پیدا کرد .

کوسده - kûsde : کوبیدن.

کوژ - kûj : کوب .

کوسجه - kûsca : کوبید .

سوته - sûte : سوزانیدن .

سوزنن - sûznôn : بسوزان .

سوجه - sÛcca : سوزانید .

وشده - vašde : سوختن .

وش - vaš : سوز .

وشده - vashda : سوخت .

اوشمرد - ošmorde : شمردن .

اوشمور - ošmor : شمر .

اشمرجه - ošmorca : شمرد

☆☆☆

هسده - hesda : هست . ☆

گرگ - garak(y,h) : باید .

شیت - šit : دیوانه .

هنه - hena : سوراخ .

☆ واژه‌هایی که در کتاب گویشهای

وفس و آشتیان و فرش نیامده در اینجا

بی رعایت ترتیبی افزوده شده .

پر بر - p6r bere : پر شدن .

به پر - be p6r : پر شو .

بره پر - bera p6r : پر شد .

پر کردن - p6r korde :

پر که - p6r ka : پر کن .

پر کورجا - p6rkorcâ : پر کرد .

گرد کورده - gerd korde : جمع کردن .

گرد که - gerd ka : جمع کن .

گرد کورجا - gerd korcâ : جمع کرد .

هوروته - horote : فروختن .

هرش - heras : بفروش .

هوروجه - horocca : فروخت .

باخشیره - bâxšire : بخشیدن .

باخش - bâxš : ببخش .

باخشیرچه - bâxširca : بخشید .

دزدیره - dezdire : دزدیدن .

دزدن - dezden : بدزد .

دزدیرچه - dezdirca : دزدید .

کره - k6re : کشیدن .

کرنن - k6rnôn : بکش .

کریرچه - k6rirca : کشید .

پوشده - pûsde : پوشیدن . (روی چزی) .

پوش - pûš : پوش .

پوشجه - pûšca : پوشید

پکورده - p6korde : پوشیدن (لباس و کفش)

پکه - p6ka : پوش .

پکورجه - p6korca : پوشید .

بوینه - büyana : هویج .
 ترش - t6rş : ترش .
 تورا - torâ : سبزی (تره)
 تومارا - tumârâ : تو بره .
 همبل - hömböl : تیروسط سقف .
 چاوو - çâvu : کارد .
 چوهره - çohra : چرخ نخ ریزی .
 نه نی - nani : چطور .
 خارمان - xârmân : خرمن .
 دورزی - dorzi : خیاط .
 چست چی - çestçi : کفشدوز .
 دوریش - davriş : درویش .
 دره - dara : دره .
 دریو - daryö : دریا .
 کر - kör : کار .
 دوش - düş : شانه (دوش) .
 دیر - der, dîr : دیر .
 دو - dev : دیو .
 هویه - huya : رقص .
 کک - kök : ریشه .
 زهی - zöhi : زائو .
 زامونا - zâmunâ : زمانه .
 موز - müz : زنبور .
 درین - darin : ژرف .
 لوش - lavöş : لواش .
 نونایی - nunâ pay : نان پت .
 کوله - kevla : سوراخ تنور .
 نوشد - neveşde : نوشتن .
 نوش - neveş : نویس .

روست - rüst : راست .
 چپ - çap : چپ .
 بلشمه - bö'öşma : بالش .
 بوز - buz : یخ .
 ماست - mâst : ماست .
 اوینه - öveyna : آینه .
 اسدا - ösdâ : استخوان .
 اسر - ö-ör : اشک .
 اومود - umud : امید .
 نار - nâr : انار .
 پوردو - pordo : توفال (چوبهای
 کوچک سقف) .
 کپنک - kapanak : پروانه .
 لوت - lüt : تخت .
 پرن - pören : بلدرچین .
 وروش = voruş : بلغور .
 موج کورده - moş(ê)korde : بوسیدن
 بهر - avasor, böhör : بهار .
 توستون - tövöstun : تابستان .
 پرز - pö'öz : پائیز .
 زمستون - zömöstun : زمستان .
 مو - mö : ماه (شهر) .
 قربنه مو - q'6rb6na mö : ماه قربان
 موهونا - muhunâ : بهانه .
 کوغات - koq'ât : کاغذ .
 بز - bezör : بیزار .
 کله - gala : کله .
 هر - hör : مرتع .
 پاینو - pâyno : پنهان .
 سوغان - soqân : پیاز .

داز - dâz : طاس (سرییمو).	نو شجه - nev, sca : نوشت .
در - d6r6 : پشگل .	دندک - denday (k) : منقار .
لر - l6r : آدم سست .	دودوک - dūdük : نی .
اوسون - osun : آسان .	زرنّا - z6rnâ : سورنا .
پوهریز - pohriz : بستان .	چکی - çeki : نیکی .
چی - çî : شیئی (چیز) .	چک - çök : خوب - نیک .
دونا - dur â : دانه (عدد) .	قرت - q'art : وام .
تووری - Tovri : تهریز .	یره - yare : وزیدن .
جول - Cülö : جلفا .	جور - cür : جور .
خوک انداز - xokandâz : خاک انداز .	یل - öy : یال .
ویر - vir : یاد (حافظه و ذهن) .	به ایسده - beisda : یخ بستن .
هوش - hüs : هوش .	او به ایسده - övbeisda : آب یخ بسته .
کرخونا - körxunâ : کارخانه	پیرون - p.övrün : الک .
منه ، من - mana,man : من (وزن)	چل - çöl : چاه .
باراما کرمی - bâramâkumey :	بور - ber : خاکستری .
کرم ابریشم .	ووهین - vevayan : پیوه زن .
دی - di : ده (قریه) .	پیرهین - pîrayan : پیرزن .
شد - şöd : شاد .	دوغ - doq : داغ .
شیرد - şöyrd : شاگرد .	دوغ کورده - doq korde : داغ کردن
شل - şöl : شال .	دورز - dorz : بسته (یونجه وغیره) .
شونا - şunâ : شانه .	بوند - bund : بند .
گلل - gelül : گلوله .	زور - zür : زور .
قورباغا - q'urbâqâ : قورباغه .	خوش - xoş : زنده .
کبب - kaböb : کباب .	دون - dun : چاق .
کندو - kondü : کندو .	کار - kâr : (ناشناوا)
ویداک - vidîy (k) : خرد (کوچک)	کور - kür : کور (نابینا) .
اھر - aharö : گرسنه .	لل - löl : لال .
اونگل - ongel : گره .	تولنبر - tulönbör : تون .

گناه - genöv : گناه .	بيك - bibak : مردمك .
بل - pö'ö : بلو .	مارا - mârâ : منجوق .
کوته - kota : کته .	مورا - morâ : موش .
گیند - gind : بوی .	وردنه - vardana : نورد .
	کنده - kenda : کنده خمیر .

.....

چند نکته دستوری درباره کوش هرزندی

مفرد و جمع

در کوش هرزندی برای جمع دو نشانه هست یکی «oy» و دیگری «un» که با آخر واژه مفرد افزوده میشود.

واژه مفرد اگر به حرف بی صدا ختم شده باشد تنها نشانه جمع با آخر آن افزوده میشود. مانند :

جمع

مفرد

mertoy = مردها

mert = مرد

yanoy = زنها

yan = زن

osboy = اسبها

osb = اسب

höltöloy = کودکان

höltöl = کودک

و اگر واژه به حرف با صدا مختوم باشد در میان نشانه جمع و واژه

يك «y» افزوده میشود همچون :

ëüyoy = درختها

ëü = درخت

kölöyoy = کلاهها

kölö = کلاه

seyiyoy = پیراهنها

seyi = پیراهن

نشانه جمع «un» بسیار کم بکار میرود :

مانند :

küyun = کوهها

kü = کوه

diyun = دیهها

di = دیه

حالات اسم

- حالت فاعلی (nom.) : مرد گفت = mert ütca (öcca)
- حالت مفعولی (acc.) : مرد را دیدم = merde vinma ☆
- حالت ندائی (voc.) : ای مرد = ây, ey mert
- مفعول معه (ins.) : با مرد میرفتم = merdehun şende berin
- مفعول فیه (loc.) : در خانه مرد نشسته بودم ، در شهر است = merde karcında nešta berin, şahrenda
- مفعول له (dat.) : بمرد گفتم = merde ö:ma
- مفعول عنه (abl.) : از مرد گرفتم = merderi âsdârmâ

حالات اضافی

در این گویش همواره «مضاف الیه» پیش از «مضاف» آورده میشود و آنرا دو نشانه است یکی «e» (کسره) که بآخر مضاف الیه (اگر حرف آخر آن متحرک نباشد) افزوده میشود و دیگری «y» که بآخر مضاف مختوم بحرف با صدا می افزایند و اگر آخر آن حرف بی صدا باشد در آن صورت «ey» می آورند .

mard-e sarey = سر مرد	} مثال قسمت اول از تغییرات نشانه مضاف الیه
osb-e yaharey = زین اسب	
hârâmâ keremey = کرم ابریشم	} مثال قسمت دوم از تغییرات نشانه مضاف الیه
ali dastey = دست علی	

☆ هنگامیکه بآخر واژه مرد «mort» کسره افزوده شود صدای «t» تبدیل به «d» میشود و این تغییرات بدقت ثبت شده است.

merde kölö-y = کلاه مرد	} مثال قسم اول از تغییرات نشانه مضاف
yane küza-y = کوزه زن	

kar barv-ey = درخانه	} مثال قسم دوم از تغییرات نشانه مضاف
höltöle ɛst-ey = کفش بچه	

گاهی نیز استثناً آخر مضاف تغییر نمیکنند مانند: کاسه مس = mese tos

اضافه ملکی

در اضافه ملکی که با ضمیرهای منفصل ملکی صرف میشود (برخلاف فارسی) ضمیرها پیش از اسم آورده میشود و آخر مضاف نیز (برحسب مفرد و جمع و متکلم و مخاطب و غائب بودن) تغییر پیدا میکند:

aman osböm = اسب من

ɛste osber = اسب تو

avi osbey = اسب او

ɛâmâ osmun = اسب ما

ɛema oslun = اسب شما

☆ âvun oscun = اسب ایشان

صفت

در گویش هر زندی صفت بی هیچ نشانه بی پیش از موصوف قرار میگیرد و در افراد و جمع مطابقت نمیکند.

☆ در این صرف در حروف واژه «osb» (اسب) تغییراتی دیده میشود که بدقت ثبت شده است

همچون :

صفت وموصوف مفرد صفت وموصوف جمع
مرد خوب = ök mert ، مردهای خوب = ök mertoy
زن خوب = ök yan ، زنهای خوب = ök yanoy
بچه خوب = ök höltöl ، بچه‌های خوب = ök höltöloy

درجه های صفت

برای پدید آوردن صفت تفضیلی معمولا نشانه «راخ» râx را (که در زبان تبریزیان نیز نشانه صفت تفضیلی است) به آخر صفت ساده می‌افزایند .
مانند :

صفت ساده	صفت تفضیلی
خوب = ök	خوبتر = ök râx
بد = püç	بدتر = püç râx

مثلا جمله : « کتاب تواز کتاب من بهتر است » را اینطور میگویند :

« $\text{este keteber çıman ketebem-ri ökrâxâ}$ »
در این گویش (همچنان که در زبان تبریزیان) برای پدید آوردن صفت عالی نشانه یی نیست و برای بیان آن از همان صفت تفضیلی استفاده میکنند . و گاهی نیز برای رسانیدن این معنی از واژه « kök » * که بمعنی خوب ولی از « ök » قویتر است استفاده میکنند . مثلا جمله «لباس من بهترین لباس است» را اینگونه میگویند :

« $\text{çaman ölatoyem ölaton kökrâxâ}$ »
برای تشدید صفت واژه خیلی « xeli » را بر سر آن می‌آورند :
خیلی بد = xelipüç خیلی خوب = xeliök

* این واژه در تبریز بصورت « kök » و در تهران بصورت « kuk » بهمان معنی خوب و خوش بکار میرود چنانکه در تبریز اصطلاح «کیفی کوک دی» و در تهران «کیفش کوک است» بسیار بکار می‌برد ولی این واژه را نباید با واژه « kök » بمعنی ریشه و فربه (در زبان تبریزیان) و « kök » بمعنی کوک زدن پارچه و خشمگین شدن و کوک کردن ساعت یا ساز اشتباه کرد .

شمارش

چنانکه در بخش واژه‌ها آمده، شمارش در گویش هرزندی بر دو گونه است: «دهگانی» و «بیستگانی». پیداست که طرز شمارش دوم ریشه بسیار کهن و باستانی دارد و یادگار زمانست که ماخذ شمارش مجموعاً انگشتان دست و پا بوده و شماره‌ها را بیست تا بیست تا بالا میرفته‌اند. چون اعداد اصلی در جزو واژه‌ها آمده اینک در اینجا تنها طرز بکار بردن اعداد ترتیبی و کسری را می‌آوریم:

اعداد ترتیبی

برای پدید آوردن اعداد ترتیبی با آخر اعداد اصلی آنچنانکه در زبان تبریزبان معمول است، واژه «امجی = emci» می‌افزایند. لیکن صدای اولین حرف آن چنانکه در زیر دیده میشود متغیر است، و این تغییر نیز بسته به حرکت حرف ما قبل می‌باشد، باستانای هفتم و دهم و صدم.

iveinci = یکم	hašdemci = هشتم
devemci = دوم	novomci = نهم
heremci = سوم	doyemci = دهم
çörömcı = چهارم	vistemci = بیستم
pincemci = پنجم	soyemci = صدم
sošomci = ششم	hozömcı = هزارم
hoftömcı = هفتم	

اعداد کسری

در اعداد کسری آنچنانکه در زبان فارسی پیشین معمول بوده (سه‌یک، چهاریک، ده‌یک) نخست عدد اصلی و سپس باره آنرا می‌گویند.

$$\text{haş dinda-i} = \frac{1}{8}$$

$$\text{novinda-i} = \frac{1}{9}$$

$$\text{doyinda-i} = \frac{1}{10}$$

$$\text{Vistanda-i} = \frac{1}{11}$$

$$\begin{array}{l} \text{sondâ-i} \\ \text{soyindâ-i} \end{array} = \frac{1}{100} \quad (\text{يك درصد})$$

$$\text{deviri-i} = \frac{1}{2}$$

$$(\text{يك درسه}) \left\{ \begin{array}{l} \text{herenda-i} \\ \text{hereyri-i} \end{array} = \frac{1}{3} \right.$$

$$\text{çörinda-i} = \frac{1}{4}$$

$$\text{pencinda-i} = \frac{1}{5}$$

$$\text{şoşinda-i} = \frac{1}{6}$$

$$\text{haş dinda-i} = \frac{1}{7}$$

صرف چند فعل

با زمانهای مختلف

آمدن = *âmâre*

۱- ماضی مطلق :

من آمدم = *man âmâren* ما آمدیم = *âmâ âmârum*

تو آمدی = *te âmâri* شما آمدید = *sema âmârur*

او آمد = *a âmârâ* ایشان آمدند = *âvoy âmârut*

۲- ماضی استمراری :

من می آمدم = *man âmânde berin*

تو می آمدی = *te âmânde beri*

او می آمد = *a âmânde bera*

ما می آمدیم = *âmâ âmânde berum*

شما می آمدید = *sema âmândâ berur*

ایشان می آمدند = *âvoy âmânda berut*

۳- ماضی بعید :

من آمده بودم = *man âmâ'â berin*

تو آمده بودی = *te âmâ'â beri*

او آمده بود = *a âmâ'â bera*

ما آمده بودیم = *âmâ âmâ'â berum*

شما آمده بودید = *sema âmâ'â berur*

ایشان آمده بودند = *âvoy âmârâ berut*

۸- ماضی نقلی :

آمده ایم = *âmârum*

آمده ام = *âmârin*

آمده اید = *âmârur*

آمده ای = *âmâri*

آمده اند = *âmârut*

آمده است = *âmâ'â*

۵- مضارع اخباری :

man âmânden = من می آیم	â m â â m â n d o m = ما میایم
te â m â n d e = تومی آیی	s e m a â m â n d o r = شما میآید
a â m â n d a = اومی آید	â v o y â m â n d o t = ایشان می آید

۶- مضارع التزامی :

boyen = آیم	boyom = آیم
boyî = آیی	boyor = آید
boyey = آید	boyot = آیند

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

man navesnen boyen = من میخواهم بیایم
te navesne boye = تومیخواهی بیایی
a navesna boyey = اومیخواهد بیاید
â m â n a v e s n o m b o y o m = ما میخواهیم بیایم
s e m a n a v e s n o r b o y o r = شما میخواهید بیایید
â v o y n a v e s n o t b o y o t = ایشان میخواهند بیایند

۸- مستقبل :

man â m â r â n i n = من خواهم آمد
te â m â r â n i = توخواهی آمد
a â m â r â n i y a = اوخواهد آمد
â m â â m â r â n u m = ماخواهیم آمد
s e m a â m â r â n u r = شما خواهید آمد
â v o y â m â r â n u t = ایشان خواهند آمد

۹- امر :

biri = بیا

۱۰- نهی :

mabiri = میا

رفتن = ere

۱- ماضی مطلق :

man şerin = من رفتم	âmâ şerum = ما رفتیم
te şeri = تو رفتی	şema şerur = شما رفتید
a şera = او رفت	âvoy şerut = ایشان رفتند

۲- ماضی استمراری :

man şende berin = من میرفتم
te şende beri = تو میرفتی
a şenda bera = او میرفت
âmâ şende berum = ما میرفتیم
şema şende berur = شما میرفتید
âvoy şenda berut = ایشان میرفتند

۳- ماضی بعید :

man şera berin = من رفته بودم
te şera beri = تو رفته بودی
a şera bera = او رفته بود
âmâ şera bernm = ما رفته بودید
şema şera berur = شما رفته بودید
âmâ şera berut = ایشان رفته بودند

۴- ماضی نقلی :

şerin = رفته ام	şerum = رفته ایم
şeri = رفته ای	şerur = رفته اید
şera = رفته است	şerut = رفته اند

۵- مضارع اخباری :

man şenden = من میروم	âmâ şendom = ما میرویم
te şende = تو میروی	şema şendor = شما میزید
a şenda = او می رود	âvoy şendot = ایشان میروند

۶- مضارع التزامی :

şunen = روم	şunom = رویم
-------------	--------------

şunor = روید şuni = روی

şunot = روند şuney = رود

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

man navesne şunen = من میخوام بروم

te navesne şuni = تو میخواهی بروی

a navesna şuney = او میخواهد برود

âmâ navesnom şunom = ما میخواهیم برویم

şema navesnor şunor = شما میخواهید بروید

âvoy navesnot şunot = ایشان میخواهند بروند

۸- مستقبل :

man şeranin = من خواهم رفت

te şerani = تو خواهی رفت

a şeranya = او خواهد رفت

âmâ şer anum = ما خواهیم رفت

şema şeranur = شما خواهید رفت

âvoy şeranut = ایشان خواهد رفت

۹- امر :

şe = برو

۱۰- نهی :

maşe = مرو

öte = گفتن

۱- ماضی مطلق :

âmâ ötmunâ = ما گفتیم

man ötma = من گفتم

şema ötlunâ = شما گفتید

te ötla = تو گفتی

âvoy ötcunâ = ایشان گفتند

a ötca = او گفت

۲- ماضی استمراری :

man ötde berin = من می گفتم

te ötde beri = تو می گفتی

a ötda-bera = او می گفت

â m â ö t d e b e r u m = ما می گفتیم
 § e m a â t d e b e r u r = شما می گفتید
 â v o y ö t d a b e r u t = ایشان می گفتند
۴- ماضی بعید :

â m â ö t a b e r u m = ما گفته بودیم
 § e m a ö t a b e r u r = شما گفته بودید
 â v o y ö t a b e r u t = ایشان گفته بودند
 m a n ö t a b e r i n = من گفته بودم
 t e ö t a b e r i = تو گفته بودی
 a ö t a b e r a = او گفته بود
۴- ماضی نقلی :

ö t a m ö n â = گفته ایم
 ö t a r u n â = گفته اید
 ö t a y n â = گفته اند
 ö t a m a = گفته ام
 ö t a r a = گفته ای
 ö t a y a = گفته است
۵- مضارع اخباری :

â m â ö t d o m = ما میگوییم
 § e m a ö t d o r = شما میگویید
 â v o y ö t d o t = ایشان میگویند
 m a u ö t d e n = من می گویم
 t e ö t d e = تو میگویی
 a ö t d a = او میگوید
۶- مضارع التزامی :

ö s a n o m = گوئیم
 ö s a n o r = گوئید
 ö s a n o t = گویند
 ö s a n e n = گویم
 ö s a n i (î) = گوئی
 ö s a n e y = گوید

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

m a n n a v e s n e n ö s a n e n = من میخواهم بگویم
 t e n a v e s n e ö s a n i (î) = تو میخواهی بگوئی
 a n a v e s n a ö s a n e y = او میخواهد بگوید
 â m â n a v e s n o m ö s a n o m = ما میخواهیم بگوئیم
 § e m a n a v e s n o r ö s a n o r = شما میخواهید بگوئید
 â v o y n a v e s n o t ö s a n o t = ایشان میخواهند بگویند

۸- مستقبل :

â m â ö t a n u m = ما خواهیم گفت
 § e m a ö t a n u r = شما خواهید گفت
 â v o y ö t a n u t = ایشان خواهند گفت
 m a n ö t a n i n = من خواهم گفت
 t e ö t a n i = تو خواهی گفت
 a ö t a n i y a = او خواهد گفت

۹- امر:

ösa = بگو

۱۰- نهی:

ma ösa = مگو

Zunusde = دانستن

۱- ماضی مطلق:

man zunusnâ = من دانستم âmâ zunusnunâ = ما دانستیم

te zunuslâ = تودانستی §ema zunuslunâ = شما دانستید

a zunuscâ = اودانست âvoy zunuscunâ = ایشان دانستند

۲- ماضی استمراری:

man zunusne berin = من میدانستم

te zunusne beri = تومیدانستی

a zunusnâ bera = اومیدانست

âmâ zunusno herum = ما میدانستیم

§ema zunusno berur = شما میدانستید

âvoy zunusnâ berut = ایشان میدانستند

۳- ماضی بعید:

man zunusdâ berin = من دانسته بودم

te zunusdâ beri = تودانسته بودی

a zunusdâ bera = اودانسته بود

âmâ zuuusdâ derum = ما دانسته بودیم

§ema zunusdâ berur = شما دانسته بودی

âvoy zunutdâ berut = ایشان دانسته بودند

۴- ماضی نقلی:

zunusdâmônâ = دانسته ایم zunusdâmâ = دانسته ام

zunusdârunâ = دانسته اید zunusdârâ = دانسته ای

zunusdâyinâ = دانسته اند zunusdâyâ = دانسته است

ه- مضارع اخباری:

man zunusnen = من میدانم âmâ zunusnom = ما میدانیم

te zunusne = تو میدانی شما میدانید = §ema zunusnor
 a zunusna = او میداند ایشان میداند = âvoy zunusnot

۶- مضارع التزامی :

zunom = دانیم دانم = zunon
 zunor = دانید دانی = zuni
 zunot = دانتند داند = zuney

۷- مضارع التزامی با فعل خواستن

man navesnen zunen = من میخواهم بدانم
 te navesne zuni = تو میخواهی بدانی
 a navesna zuney* = او میخواهد بداند
 âmâ navesnom zunom = ما میخواهیم بدانیم
 §ema navesnor zunor = شما میخواهید بدانید
 âvoy navesnot zunot = ایشان میخواهند بدانند

۸- مستقبل :

man zunusdânin = من خواهم دانست
 te zunusdâni = تو خواهی دانست
 a zunusdâniya = او خواهد دانست
 âmâ zunusdânum = ما خواهیم دانست
 §ema zunusdânur = شما خواهید دانست
 âvoy zunusdânut = ایشان خواهند دانست

۹- امر

zun = بدان

۱۰- نهی

ma zun = بدان

* صرف این فعل در سوم شخص مانند فعل زائیدن است و این جمله معنی «او میخواهد بزاید» نیز میدهد.

ترجمه چند مثل بگویش هرزندی

- ۱- بایت را باندازهٔ لحافت دراز کن :
«Yengille lehefi döröz diyenda».
- ۲- هر که بامش بیش برفش بیشتر :
« Hor kase buney xeli vohorey xeli » .
- ۳- اول اندیشه وانگهی گفتار :
«Q'arışucâ xiyöl ka ri zare q'isa ka».
- ۴- حساب بدینار بخشش بخروار .
« Heseb dinör dinör başös xalvör xalvör».
- ۵- يك سوزن بخود بزنيك جوالدوز بديگران :
«I dorzân iştanilliya i gendûj hömsölleleya» .
- ۶- درچشم خود تیر را نمی بیند ، درچشم دیگران چوب را می بیند :
« İştaney cöşcöndâ üsdune ne vinna cörötani
cöşcöndâ cupe vinna» .
- ۷- به شتر گفتند گردنت کج است گفت کجایم راست است :
«Davare Ötcunâ giri şeta Ötca köntâm röşta» .

متنی بگویش هرزندی

êâmâ dimu Galing'ayava: Galing'aya, Ko Horzâne mâhâlcôndâ genesdaya, ve ôntâ en mâhâle kâlâ diyun côndâvârâ. En di hereso kara, ki cavi ôdamiyoy ivâ - donesay de hozö p'î nafar ba ban.

Vorodândundâ en mâhâlôndâ i pâra diyundâ Ko - horzâne zuhune q'isa bo kordeberut. âmmâ emruôn ruj - ôndâ avon xeliyoy en zuhune vir cunuri votâyna. Yaka Galing'ayanda va kimeleyci Böbiranda en zuhune zun - usnot.

A diyuni ri ki vorordândundâ en zuhunhun q'isa kondeberut emoya:

Ko Horzân, Ayruneben, Q'ara bulâx, Böbra, zâl, Q'ôgâx

va âvo vir cunuri votey illatey ema ki avon xeliyoy en zuhune ištancun höltöluneyle neyna ümüta. Ema ki avon dicônda en zuhun viri ri âmârâya babe.

ترجمه نوشته بالا بفارسی :

ده ما گلین قیه است . گلین قیه در محال هرزند واقع شده، واز دیه های بزرگ این محالست . این دیه سیصد خانه است که رویهم جمعیت آن دو هزار و پانصد نفر میباشد .

سابقاً در این محال در باره یی از دیه ها بزبان هرزندی گفتگو میکرده اند اما امروزه بسیاری از آنها این زبان را فراموش کرده اند . تنها در گلین - قیه و کمی هم در باره این زبان را میدانند .

دیه هایی که بیشتر بدین زبان گفتگو میکرده اند اینهاست :
کوه‌رزان (هرزند عتیق یا هرزند کوه یا داغ هرزند) ، ابرونه بن
(عریان تپه) ، قره بولاخ ، بوبره (بابره) ، زال ، قشلاخ (قشلاق) .
و علت فراموش کردن آنها اینست که بسیاری از آنها این زبان را به
کودکان خودشان نیاموختند و اینست که در دیه ایشان این زبان از یاد ها
رفته است .

پایان